

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ — ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰ ਪਲੈਨਿੰਗ ਵਿਚ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਥਾਂ

ਹਰ ਇਕ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹੁਣ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਵਸਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀ ਰਲਕੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ-ਦੁੱਕਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਾਊਸਿੰਗ ਬੋਰਡ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਟੁਕੜਾ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਟਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਲਾਟ ਵਿਕਾਊ ਪਲਾਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੋੜਵੰਦ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੀਟ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮਕਾਨ ਜਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਲੋਨੀ ਵਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹੁਣ ਆਧੁਨਿਕ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਇਸੇ ਅਮਲ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਲੈਨਿੰਗ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਬੰਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਝੁੱਗੀ-ਝੋਂਪੜੀਆਂ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਬੰਦਾ ਨਾ ਹੀ ਮਾਰਕੀਟ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਝੁੱਗੀਆਂ-ਝੋਂਪੜੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਲਈ ਗੰਦਗੀ ਦਾ ਧੱਬਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਟਿੱਪਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—'ਇਹਨਾਂ ਬੜਾ ਗੰਦ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਦ ਹੀ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੰਗ-ਪੜੰਗੇ ਬੱਚੇ, ਵੇਖਕੇ ਟਿੱਪਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—'ਇਹ ਬੱਚੇ ਬੜੇ ਜੰਮਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਜੰਮਦੇ। ਫਰਕ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੰਗਲਿਆਂ, ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਰੁਲਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਕੀਤਾ ਕੀ ਜਾਏ?

ਇਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਲੋਨੀ ਵਸਾਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਛੋਟੇ ਘਰਾਂ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਰੱਖੀ ਜਾਏ। ਇਹ ਘਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਕਾਲੋਨੀ ਵੱਲੋਂ ਸਹੀ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਅਸਲ ਕਿਸ਼ਤਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਘਰ ਕਾਲੋਨੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗੰਦ ਕਾਲੋਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਜੰਗਲਪਾਣੀ ਲਈ ਬੋਤਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਵੀ ਪਰਦੇ ਵਾਲੇ ਗੁਸਲਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹਾਉਣਗੇ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਰਾਦਾ ਹੋਵੇ।

ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਸੀਮਤੀ ਵਨੀਤਾ ਰਾਏ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਨੀਤਾ ਰਾਏ ਹੁਣ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਲੈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਰਾਂਸ ਦਾ ਲੀ-ਕਾਰਬੁਜ਼ੀਅਰ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਸਿਟੀ ਬਿਊਟੀਫੁੱਲ (ਸ਼ਹਿਰ ਸੁੰਦਰ) ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵੀ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੈਕਟਰ ਵੀ ਪਲੈਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਗਰੀਬ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਬਿਸਰ ਗਏ। ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿਣਗੇ? ਉਹਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸੋ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੁਣ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਧੱਬੇ ਦਿਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਵਨੀਤਾ ਰਾਏ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਗਰੀਬ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਾਜ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੰਦਗੀ ਆਉਣੀ ਹੀ ਆਉਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੰਦਗੀ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਜੇ ਹਰ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਕੋਠੀਆਂ ਤੇ ਫਲੈਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ। ਹਰ ਦੋ ਸੈਕਟਰਾਂ ਬਾਅਦ ਤੀਸਰਾ ਸੈਕਟਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੈਕਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਪਾਰਕ ਹੁੰਦੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਮੈਦਾਨ ਆਸਾਨ ਕਿਸ਼ਤਾਂ 'ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਲਾਲਾਂ ਤੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

ਇਹ ਲੋੜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋੜ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋੜ ਅੱਜ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।